

NAŠA OBITELJ DANAS

Savjetovanje povodom Međunarodne godine obitelji, Opatija, 28-30. studeni 1994.

Ujedinjeni narodi i Katolička Crkva proglasili su 1994. Godinom obitelji.

Zemlje članice na različite su načine obilježile Godinu obitelji, a nizom aktivnosti pridružila se i Republika Hrvatska. Ovim povodom organizirano je i trodnevno savjetovanje pod nazivom "Naša obitelj danas".

Savjetovanje je organiziralo Ministarstvo rada i socijalne skrbi, pod visokim pokroviteljstvom predsjednika Republike Hrvatske Franje Tuđmana.

Savjetovanje je okupilo vrlo velik broj eminentnih stručnjaka iz znanstvenih institucija, vjerskih organizacija, vladinih i nevladinih organizacija, koji su u svojim izlaganjima s različitih gledišta prikazali probleme obitelji i obiteljskog života, kao i više od 600 sudionika, pretežito djelatnika službi i ustanova socijalne skrbi.

Održane su dvije plenarne sjednice te četiri tematske radionice, tijekom kojih su izlaganja imala 93 stručnjaka i političara.

Otvarajući savjetovanje izaslanik Predsjednika Republike Ivan Parać, ministar rada i socijalne skrbi, ukazao je na značenje obitelji u razvoju svakog pojedinca, ali i svake zajednice, te na posljedice koje razvoj društva i promjene koje se u društvu događaju imaju na obitelj i različite pojave u obitelji. Hrvatska država je u kratkom vremenu svog postojanja željela učiniti mnogo za poboljšanje i poticanje obiteljskog života. Međutim, srpska agresija je omešla to nastojanje i dovela do toga da je upravo obitelj jedna od najvećih žrtava ovog rata. Svrha ovog savjetovanja je sagledati uvjete u kojima se nalazi naša obitelj danas, raspraviti o različitim problemima s kojima se susreće te predložiti način da se poboljšaju uvjeti i kakvoća obiteljskog života.

U sklopu cjelokupne preobrazbe Republike Hrvatske preobrazba obitelji i prevladavanje krize braka i obiteljskog života predstavlja temeljnu pretpostavku. Međutim, postavlja se pitanje kako to postići? Kojim mjerama? Kako prevladati raskorak između želja, potreba i trenutnih mogućnosti, odnosno što u ovom času može učiniti država u određivanju načina

i oblika potpore obitelji? O ovim i sličnim pitanjima bilo je puno govora tijekom trajanja savjetovanja.

Zapaženo izlaganje o socijalnoj politici prema obitelji imao je dr. Vlado Puljiz, profesor Studija za socijalni rad Pravnog fakulteta u Zagrebu. Uz komparativni prikaz najznačajnijih karakteristika socijalne politike prema obitelji u zapadnoeuropskim zemljama, on postavlja pitanje: kakva može biti socijalna politika u Hrvatskoj? Ima li mogućnosti za primjenu tzv. horizontalne redistribucije koja osigurava ostvarenje određenih prava svima bez obzira na imovinski status obitelji ili će trenutačno ograničene materijalne mogućnosti države uvjetovati tzv. vertikalnu redistribuciju koja određeno pravo osigurava samo siromašnima? Ove rasprave i konačna određenja vrlo su značajni, posebice zbog izrade novih propisa iz područja obiteljskih odnosa i radno-socijalnog zakonodavstva, čija bi nova rješenja trebala učinkovito djelovati na poboljšanje svakidašnjeg života obitelji i demografsku obnovu Hrvatske. Da su obitelji potrebni svekoliki oblici pomoći potvrđuju podaci koje je iznio V. Puljiz. Prema njegovim navodima, jedna francuska računica pokazuje da troškovi obitelji s jednim djetetom u odnosu na obitelj bez djece rastu za 19%, za dvoje djece 38%, a za troje djece 56%. Određena kriza u kojoj se obitelj nalazi, a koja se ogleda u zabrinjavajućoj stopi nataliteta, labilnosti brakova i broju razvoda, materijalnim i drugim teškoćama, zahtijevaju pomoć i državnih i nedržavnih organizacija.

O potrebi duhovne obnove obitelji i odnosu Katoličke crkve prema obitelji govorio je dr. Marijan Valković, profesor Katoličkog bogoslovnog fakulteta u Zagrebu, naglašavajući potrebu što hitnijeg stručnog i organiziranog pristupa cjelokupnoj obiteljskoj problematici te se založio za osnivanje posebne stručno-znanstvene institucije kao središta brige o obitelji.

Mr. Jure Bosančić u svom se izlaganju založio za pripremu i odgoj mladih za brak kojeg smatra temeljem svake obitelji. Zalaže se za dobre programe pripreme mladih za brak i obitelj te potrebu stručne suradnje državnih i vjerskih institucija. Katolička je crkva sa svoje

strane organizirala tečajeve za neposrednu pripremu mladih, a vjenčanje u crkvi i za život u dvoje, a sada se očekuje i od državnih institucija da otvore centre za pomoć ugroženim brakovima te da osiguraju materijalne i duhovne preduvjete obiteljima za njihovo normalno funkcioniranje.

Važnost koju Katolička crkva pridaje obiteljskom pitanju pokazuje i pismo obiteljima koje je početkom ove godine Sveti Otac, Ivan Pavao II, objavio roditeljima. O sadržaju i nakanama pisma govorio je Mario Živković, voditelj Obiteljskog centra u Zagrebu.

Obitelj ima izuzetno značenje kako za razvoj i život pojedinca tako i za razvoj svake narodne zajednice. Osim niza drugih zadaća obitelj je presudbeni čimbenik biološko-reprodukcijске sposobnosti svake zajednice. Podaci o prirodnom prirastu u Republici Hrvatskoj vrlo su zabrinjavajući. O nepovoljnim demografskim pokazateljima te o potrebi oživljavanja hrvatskih sela u kojima ima znatno više mladića za ženidbu nego djevojaka, kao o vrlo značajnom populacijskom pitanju, vrlo alarmantno izlagao je don Anto Baković, zalažući se za hitno donošenje programa demografske politike koja bi osigurala demografsku obnovu hrvatskog naroda. Stopa prirodnog prirasta u Hrvatskoj trajno se smanjuje. 1990. još je bila pozitivna i iznosila je 0.7 promila, a 1993. stopa prirodnog prirasta je negativna - 0.5 promila. Nepovoljna demografska kretanja dodatno su otežana zbog ljudskih gubitaka tijekom rata, posebice gubitaka muškaraca u reproduktivnoj dobi. Stoga su Hrvatskoj hitno potrebni programi potpore obiteljima kako bi se odlučile na veći broj djece.

No brak i bračna obitelj nisu jedino okruženje za život u dvoje, odnosno podizanje djece. Porast broja izvanbračnih zajednica i djece rođene izvan braka u zapadnoeuropskim državama u drugoj polovici 20. stoljeća ukazao je na potrebu pravnog uređenja izvanbračnih zajednica u obiteljskom zakonodavstvu. O primjeni obiteljskog zakonodavstva na izvanbračne obitelji govorila je dr. Mira Alinčić, profesorica Pravnog fakulteta u Zagrebu.

Na savjetovanje je bilo dosta govora o odgojnoj zadaći obitelji. Dr. Vladimir Rosić, profesor Pedagoškog fakulteta u Rijeci, govorio je o obitelji i odgojnoj komunikaciji. Odgoj u obitelji ovisi o mnogim čimbenicima koji su međusobno povezani. Međutim, obitelj u tom

procesu nije usamljena, mnogi suodgajatelji, među kojima škola ima posebno značajno mjesto, pri tome obitelji pomažu ili odmažu. Komunikacija između članova obitelji, kao i obitelji i drugih društvenih čimbenika koji sudjeluju u odgojnom procesu, u velikoj mjeri doprinosi boljim odnosima i međusobnoj suradnji.

Posljedice promjena koje se u društvu događaju (prelazak na tržišno gospodarstvo, stečajevi, nezaposlenost) kao i posljedice ratnih razaranja (stanova, kuća, gospodarskih objekata i drugo) neposredno i posredno u vrlo velikoj mjeri trpi obitelj. Stoga ona mora biti značajni čimbenik u programima kojima je svrha prevladavanje i ublažavanje posljedica krize. O mladim i obiteljskim poduzećima kao jednom od mogućih rješenja u gospodarskoj obnovi i političkoj preobrazbi društva prema razvoju tržišnog gospodarstva, te rješavanja problema zapošljavanja posebice za određene svojevrsne skupine stanovništva - invalide, studionike domovinskog rata i druge, kao i drugim prednostima mladih i obiteljskih poduzeća, govorio je dr. Mladen Puškarić, profesor Pravnog fakulteta u Zagrebu.

Pored radova u kojima je bilo govora o različitim oblicima pomoći osiromašenim obiteljima te načinu i sadržajima organizirane potpore obitelji u poboljšanju obiteljskih odnosa, znatan broj izlaganja bavio se problemima obitelji koje imaju člana s posebnim potrebama. O nekim učincima stručnog rada s obiteljima koje imaju djecu s posebnim potrebama na razvoj te djece te drugim saznanjima do kojih je u okviru projekta došla skupina stručnjaka Fakulteta za defektologiju u Zagrebu, govorila je dr. Ljiljana Igrić.

Zadaća obitelji je da osigurava okruženje za razvoj svojih članova, posebice djece u osjećajne, humane, čestite osobe te da zbrinjava svoje bolesne, stare i nemoćne članove. Sve naše obitelji, međutim, ne obavljaju, iz različitih razloga, uspješno navedene zadaće.

U određenom broju obitelji javljaju se različite neželjene pojave kao što su nasilje u obitelji, zanemarivanje i zapuštanje djece i drugih članova, maloljetnička delinkvencija, ovisnosti i drugo.

O nasilju u obitelji govorila je dr. Marina Ajduković, profesorica Studija za socijalni rad Pravnog fakulteta u Zagrebu. Zabrinjavajuća saznanja o međugeneracijskom lancu nasilja u obitelji - izvrgnutost nasilju u djetinjstvu utječe

na nasilje u odrasloj dobi i u partnerskim odnosima i prema djeci, i prema ostarjelim roditeljima. Podaci prema kojima se broj zanemarene i zlostavljene djece smanjio u 1993. u odnosu na 1990. puno više upozoravaju na moguće propuste u radu mjerodavnih službi i porast "tamne brojke" nego što održavaju smanjenje pojave. Stoga se autorica zalaže za prevenciju nasilja u obitelji, rano otkrivanje, prijavljivanje te promjenu pristupa društva nasilju u obitelji.

Za intenzivnije djelatnosti službi socijalne skrbi, škola, zdravstva i poticanje u otkrivanju nasilja u obitelji založila se i Mira Tecilović-Božić, sudkinja Općinskog suda u Zagrebu, u svom izlaganju o obitelji kao jednom od hitnih uzročnika malodobničke delinkvencije i drugih poremećaja u ponašanju djece i mladeži. U tu svrhu autorica je predložila da se ova materija primjereno registrira ili unutar postojećeg krivičnog zakonodavstva ili donošenjem posebnih zakona kao što su Zakon o nasilju u obitelji ili Zakon o zaštiti mladeži.

Obitelj je na različite načine bila žrtva ovog rata. Ponekad najteže mogu biti one posljedice koje su na prvi pogled najmanje vidljive - duševne patnje. Više je izlaganja sadržavalo prikaze upravo ratnih traumatskih iskustava, posebice najugroženijih članova djece i starih osoba. Osobita pozornost posvećena je prognaničkim obiteljima, kao i obiteljima čiji je član poginuo, nestao ili ranjen u ratu, te je predloženo da se poduzmu sve moguće mjere kako bi se osigurali što povoljniji uvjeti života prognaničkih obitelji te ubrzao njihov povratak.

Stanovništvo Hrvatske je, s demografskog stajališta, vrlo staro stanovništvo. To se očituje i u sve većem broju starih osoba kojima je potrebna organizirana pomoć različitih službi i ustanova.

O cjelovitom pristupu sociopsihološkoj podršci starijim osobama u poratnim uvjetima govorio je doc. dr. Mladen Havelka, profesor na Višoj medicinskoj školi Medicinskog fakulteta u Zagrebu. On je naglasio da unatoč trenutačno ograničenim mogućnostima institucionalne skrbi o starim osobama, značajne mogućnosti za sveobuhvatniju skrb postoje u razvijanju izvaninstitucionalnih oblika socijalne skrbi, u većem korištenju usluga nevladinih organizacija te boljoj povezanosti u djelovanju vladinih i nevladinih organizacija.

U mnogim izlaganjima tijekom savjetovanja u značajnoj su mjeri spominjane službe i ustanove socijalne skrbi. Od ovih se službi traži novi pristup i opsežniji programi u rješavanju različitih problema i pružanja pomoći obiteljima. O stanju u službama i ustanovama socijalne skrbi i stvarnim mogućnostima da ove službe uspješno odgovore postavljenim zahtjevima govorila je autorica ovog članka. Naglasila je pritom probleme vrlo velike fluktuacije u ovim službama uz istodobno sve opsežnije i nove poslove, koji mogu postati ograničavajuća sastavnica u oblikovanju novog sustava socijalne skrbi.

Rad u skupinama odnosio se na četiri teme:

1. Djeca s poremećajima u ponašanju
2. Osobe s oštećenjem u ponašanju
3. Opći socijalni rad i skrb o starijim osobama
4. Zaštita djece, braka i obitelji.

U radnim skupinama se u većoj mjeri govorilo o obiteljima koje imaju članove s posebnim potrebama ili imaju neke druge svojevrsne potrebe, zbog kojih im je potrebna organizirana skrb države. U ovim je skupinama vrlo interesantna izlaganja iznio vrlo veliki broj vrsnih stručnjaka i praktičara iz službi i ustanova socijalne skrbi, prosvjete, pravosuđa i drugih institucija.

Savjetovanje "Naša obitelj danas" zorno je pokazalo svu raznovrsnost gledišta s kojih obitelj sagledavaju mnogi stručnjaci iz različitih područja djelovanja, ali i značenje koje obitelj, unatoč promjenama kojima je bila izložena, ima za pojedinca i društvo. Naglašena je potreba multidisciplinarnog pristupa obitelji i rješavanju problema s kojima se nosi naša obitelj te suradno djelovanje državnih, vjerskih i drugih nevladinih organizacija.

Navedenim pristupom i dobro osmišljenim mjerama obitelj treba ojačati da može brinuti o svojim članovima koji to sami nisu u stanju činiti te kod svakog člana razvijati obiteljske i duhovne vrednote. U tu svrhu potrebno je preispitati rješenja u svim sustavima socijalne sigurnosti koji izravno djeluju na položaj obitelji, a posebice rješenja u novopredloženim radno-socijalnim zakonima, te na druge načine olakšati obitelji obavljanje njenih vrlo različitih i značajnih zadaća.

Uoči savjetovanja Ministarstvo rada i socijalne skrbi izdalo je u suradnji s Republičkim fondom socijalne zaštite Zbornik radova "Naša obitelj danas". Zbog relativne kratkoće roka za do-

stavu radova u Zborniku nisu tiskani svi radovi pripisani na savjetovanju. Radovi koji nisu tiskani u Zborniku bit će, zajedno sa zaključcima savjetovanja, tiskani u dodatku Zbornika.

Ana Balaband